

Lieta C-126/23

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar
Tiesas Reglamenta 98. panta 1. punktu**

Iesniegšanas datums:

2023. gada 2. marts

Iesniedzējtiesa:

Tribunale Ordinario di Venezia (Itālija)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2023. gada 15. februāris

Prasītāji:

UD

QO

VU

LO

CA

Atbildētāji:

Presidenza del Consiglio dei ministri

Ministero dell'Interno

Pamatlietas priekšmets

Prasība pret valsti par zaudējumu atlīdzību saistībā ar Padomes Direktīvā 2004/80/EK (2004. gada 29. aprīlis) par kompensāciju noziegumos cietušajiem (OV 2004, L 261, 15. lpp.) paredzēto pienākumu neizpildi vai neatbilstošu izpildi, it īpaši attiecībā uz 12. panta 2. punktā minēto pienākumu paredzēt tādu tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem izmaksājamo kompensāciju sistēmu, kas garantē taisnīgu un samērīgu kompensāciju.

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un juridiskais pamats

Lūgums saskaņā ar LESD 267. panta 3. punktu par tāda valsts tiesību akta saderību ar Direktīvu 2004/80, ar kuru, pirmkārt, tiek noteikta kompensācijas samaksa slepkavības upura vecākiem un mānai ar nosacījumu, ka šim cietušajam nav laulātā un bērnu, un, otrkārt, šīs kompensācijas izmaksa tiek pakļauta budžeta līdzekļu pieejamībai ar minēto tiesību aktu izveidotajā Fondā, taču šis tiesību akts neparedz konkrētu līdzekļu uzkrājumu kompensāciju izmaksāšanai.

Prejudiciālie jautājumi

Lūgums EST atbildēt (A punktā minētajos apstākļos, saistībā ar Itālijas pilsoņu, kuri pastāvīgi dzīvo Itālijā, prasību par zaudējumu atlīdzību pret valsti-likumdevēju par Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvā 2004/80/EK “par kompensāciju noziegumos cietušajiem” paredzēto pienākumu neizpildi un/vai nepareizu un/vai nepilnīgu izpildi un it īpaši attiecībā uz minētās direktīvas 12. panta 2. punktā paredzēto pienākumu dalībvalstīm līdz 2005. gada 1. jūlijam (kā noteikts turpmāk 18. panta 1. punktā) ieviest uz vispārējas kompensācijas aizsardzības sistēmas pamata, ar ko spēj garantēt samērīgu un taisnīgu kompensāciju visiem vardarbīgos un tīšos noziegumos cietušajiem gadījumos, kad šie cietušie nevar iegūt no tieši atbildīgajām personām, pilnu kompensāciju par radīto kaitējumu) un saistībā ar situāciju, kad Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvas 2004/80/EK transponēšana valsts tiesībās ir veikta novēloti (un/vai nepilnīgi):

a) ņemot vērā *legge n. 122/2016* [Likuma Nr. 122/2016] 11. panta 2.*bis* punkta noteikumu, ar kuru kompensācijas samaksa slepkavības upura vecākiem un mānai tiek pakļauta nosacījumam, ka šim cietušajam nav laulātā un bērnu, neskatoties uz to, ka pastāv galīgs spriedums, kurā arī viņu labā ir noteiktas tiesības uz kaitējuma atlīdzību, piespriežot tos segt noziedzīgā nodarījuma izdarītājam:

- vai kompensācijas izmaksa, kas noteikta par labu kāda tīšos vardarbīgos noziegumos cietušā vecākiem un mānai slepkavības gadījumā saskaņā ar *L. 7 luglio 2016, n. 122 (Disposizioni per l'adempimento degli obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia all'Unione Europea – Legge Europea 2015-2016)* [2016. gada 7. jūlija Likuma Nr. 122 (Noteikumi par Itālijas pienākumu, kas izriet no dalības Eiropas Savienībā, izpildi – Eiropas likums 2015.–2016.)] un tā grozījumu (kas izdarīti ar *L. 20 novembre 2017, n. 167* [2017. gada 20. novembra Likuma Nr. 167] 6. pantu un *L. 30 dicembre 2018, n. 145* [2018. gada 30. decembra Likuma Nr. 145] 1. panta 593.-596. punktu) 11. panta 2.*bis* punktu, ciktāl tā ir pakļauta nosacījumam, ka cietušajam nav bērnu un laulātā (attiecībā uz vecākiem) un nav vecāku (attiecībā uz brāļiem vai māsām), atbilst Direktīvas 2004/80 12. panta 2. punkta prasībām, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 20. pantam (vienlīdzība), 21. pantam (diskriminācijas aizliegums), 33. panta 1. punktam (ģimenes aizsardzība), 47. pantam (tiesības uz efektīvu tiesību

- aizsardzību un taisnīgu tiesu) un ECTK 12. protokola 1. pantam (diskriminācijas aizliegums);
- b) attiecībā uz kompensācijas izmaksas ierobežojumu:
- vai ar Likuma Nr. 122/2016 (par Itālijas pienākumu, kas izriet no dalības Eiropas Savienībā, izpildes noteikumiem – Eiropas likums 2015.-2016.) un tā turpmāko grozījumu (kas izdarīti ar 2017. gada 20. novembra likuma Nr. 167 6. pantu un ar 2018. gada 30. decembra Likuma Nr. 145 1. panta 593.-596. punktu) 11. panta 3. punktu paredzētais nosacījums kompensācijas izmaksai, kurš izteikts ar vārdiem “nepārsniedzot ar 14. pantu paredzētajam Fondam piešķirto budžeta līdzekļu robežas”, neparedzot citus noteikumus, ar kuriem Itālijas valstij tiktu uzlikts pienākums veidot konkrētai kompensāciju izmaksai piemērotas budžeta līdzekļu rezerves, kas noteiktas arī statistiski un katrā ziņā piemērotas, lai konkrēti un saprātīgā termiņā spētu izmaksāt kompensāciju tiesīgajām personām, var uzskatīt par “*taisnīgu un samērīgu kompensāciju cietušajiem*”, īstenojot Direktīvas 2004/80 12. panta 2. punkta noteikumus?

Atbilstošās Savienības tiesību normas

Padomes Direktīva 2004/80/EK (2004. gada 29. aprīlis) par kompensāciju noziegumos cietušajiem (turpmāk tekstā – “Direktīva 2004/80”): 12. un 18. pants.

Eiropas Savienības Pamattiesību harta: 20. un 21. pants, 33. panta 1. punkts un 47. pants.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (ECTK): 1. panta 12. protokols.

Atbilstošās valsts tiesību normas

Legge 7 luglio 2016, n. 122 (Disposizioni per l'adempimento degli obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia all'Unione europea – Legge europea 2015-2016) [2016. gada 7. jūlija Likums Nr. 122 (Noteikumi par Itālijas pienākumu, kas izriet no dalības Eiropas Savienībā, izpildi – Eiropas likums 2015.-2016.) un tā turpmākie grozījumi (kas izdarīti ar *legge 20 novembre 2017, n. 167* [2017. gada 20. novembra Likuma Nr. 167] 6. pantu un *legge 30 dicembre 2018, n. 145* [2018. gada 30. decembra Likuma Nr. 145] 1. panta 593.-596. punktu) (turpmāk tekstā – “Likums Nr. 122/2016”): 11. panta (*Tiesības uz kompensāciju tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem, īstenojot Direktīvu 2004/80/EK. Pārkāpuma procedūra 2011/4147*) 1. un 2. punkts:

“Neskarot ar citām tiesību normām paredzētos noteikumus par labu konkrētos noziegumos cietušajiem, ja tie ir labvēlīgāki, tiesības uz valsts kompensāciju tiek atzītas tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem un katrā ziņā ar

Kriminālkodeksa 603.*bis* pantu paredzētajos noziegumos cietušajiem, izņemot ar 581. un 582. pantu paredzētos noziegumus, ja vien neiestājas atbildību pastiprinošie apstākļi, kas paredzēti ar Kriminālkodeksa 583. pantu.

2. Kompensācija par slepkavību [...] tiek izmaksāta cietušajam vai 2.bis punktā norādītajām tiesīgajām personām tādā apmērā, kāds ir noteikts 3. punktā minētajā dekrētā. Par noziegumiem, kas nav minēti pirmajā teikumā, kompensāciju izmaksā medicīnisko un sociālās palīdzības izdevumu atlīdzināšanai”.

11. panta 2.*bis* punkts: “Ja cietušais nozieguma rezultātā ir miris, kompensāciju izmaksā pārdzīvojušajam laulātajam un bērniem; ja nav laulātā un bērnu, kompensācija pienākas vecākiem, bet ja nav vecāku – brāļiem un māsām, kas nozieguma izdarīšanas brīdī dzīvoja kopā ar cietušo un bija viņa apgādājamie”.

11. panta 2.*ter* punkts: “Ja tiesības uz kompensāciju ir vairākām personām, kompensāciju sadala atbilstoši kvotām, kas noteiktas ar Civilt kodeksa otrās grāmatas II sadaļas noteikumiem”.

11. panta 3. punkts: “Ar iekšlietu ministra un tieslietu ministra dekrētu, vienojoties ar ekonomikas un finanšu ministru, kas jāizdod sešu mēnešu laikā no šī likuma spēkā stāšanās dienas, tiek noteikts kompensāciju apmērs, kas katrā ziņā nepārsniedz 14. pantā minētajam Fondam piešķirto budžeta līdzekļu robežas, nodrošinot lielāku kompensāciju seksuālās vardarbības un slepkavības noziegumos cietušajiem un it īpaši cietušo bērniem, ja slepkavību ir izdarījis laulātais, tostarp šķirtais laulātais, vai persona, kurai ir vai ir bijusi emocionāla saikne ar cietušo”.

2019. gada 22. novembra *decreto ministeriale* [Ministrijas dekrēta] 1. panta 1. punkta b) apakšpunkts:

“par slepkavību, ko izdarījis laulātais, tostarp šķirtais laulātais, vai persona, kurai ir vai ir bijusi emocionāla saikne ar cietušo, fiksēta summa 60 000 EUR apmērā tikai cietušā bērniem”.

Īss lietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts

- 1 Prasītāji ir TS, kuru 2017. gada 18. maijā [...] nogalināja viņas bijušais kopdzīves partneris KU, attiecīgi, UD un QO – vecāki, CA – māsa, VU un LO – bērni. 2018. gada 18. septembrī *Tribunale di Padova* [Padujas tiesa] piesprieda KU 30 gadu cietumsodu, ko 2019. gada 6. martā apstiprināja *Corte d'Appello di Venezia* [Venēcijas apelācijas tiesa]; 2021. gada 6. maijā *Corte di cassazione* [Kasācijas tiesa] atzina par nepieņemamu par apelācijas tiesvedībā pieņemto nolēmumu iesniegto kasācijas sūdzību un līdz ar to KU piespriestais sods kļuva neatceļams.

- 2 Pirmajā instancē *Tribunale di Padova* piesprieda KU atlīdzināt kaitējumu civilprasītājiem un noteica provizorisku maksājumu 400 000 EUR katram bērnam, 120 000 EUR katram no vecākiem un mātai un 30 000 EUR MI, cietušās atsevišķi dzīvojošajam (nešķirtajam) vīram.
- 3 Tā kā slepkavības izdarītājam nav mantas un ienākumu, jo viņam tika piešķirta bezmaksas juridiskā palīdzība – nosacījums, kas norādīts Likuma Nr. 122/2016 12. panta b) punktā – vecāki, māsa, bērni un vīrs nolēma izmantot aizsardzību, ko viņiem garantē Direktīva Nr. 2004/80; cietušās bērni katrs no valsts saņēma kompensāciju 20 000 EUR, savukārt atsevišķi dzīvojošajam, bet nešķirtajam vīram tika piešķirta kompensācija 16 666,66 EUR.
- 4 Prasītāji, pārliecinājušies par to, ka Itālijas valsts, izdodot Likumu Nr. 122/2016, ir ieviesusi būtiskus ierobežojumus kompensācijas izmaksai, pārkāpjot Direktīvu 2004/80, lūdza:
 - nepiemērot 2019. gada 22. novembra Ministrijas dekrētu, ciktāl tas ir prettiesisks, un līdz ar to noteikt viņiem kompensācijas summu, kas viņiem pienākas, balstoties uz viņu radniecības pakāpi ar TS, aprēķinot taisnīgu un samērīgu kompensāciju saskaņā ar Direktīvas 2004/80 12. pantu un ņemot vērā viņiem nodarītā kaitējuma apjomu, kas noteikts spriedumā, ar ko tika notiesāts KU, piespriežot *Presidenza del consiglio dei Ministri* [Ministru padomes prezidentūrai] un *Ministero dell'interno* [Iekšlietu ministrijai] samaksāt minēto kompensāciju;
 - pakārtoti piespriet atbildētājiem samaksāt tās pašas summas kā kompensāciju par zaudējumiem, kas radušies Direktīvas 2004/80 un it īpaši tās 12. panta kļūdainas īstenošanas rezultātā.
- 5 Atbildētājas iestādes saistībā ar bērnu stāvokli lūdza pieteikumu noraidīt, ciktāl viņiem tika likumīgi izmaksāta kompensācija 20 000 EUR, jo tika noskaidrots, ka starp tiesīgajām personām bija arī cietušās vīrs, ņemot vērā, ka 2019. gada 22. novembra Ministrijas dekrēts par slepkavību paredz fiksētu kompensāciju 60 000 EUR apmērā, to sadalot saskaņā ar Likuma Nr. 122/2016 11. panta 2.ter punktu.
- 6 Saistībā ar cietušās vecāku un mātas stāvokli atbildētājas iestādes arī lūdza pieteikumu noraidīt, jo bija pārsniegts kompensācijas prasības iesniegšanai administratīvā procesa ietvaros noteiktais 60 dienu noilguma termiņš; pakārtoti atbildētājas iestādes lūdza noraidīt cietušās vecāku un mātas iesniegto pieteikumu, jo saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu kompensācija tiek izmaksāta pārdzīvojošajam laulātajam un bērniem; ja nav laulātā un bērnu, kompensācija pienākas vecākiem un, ja nav pēdējo minēto – brāļiem un māsām, kuri noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī dzīvoja kopā ar cietušo un bija viņa apgādājamie.

Pamatlietas pušu galvenie argumenti

- 7 Pēc prasītāju uzskata ar Likuma Nr. 122/2016 11. panta 2.*bis* punktu noteiktais ierobežojums, ar ko tiesības uz kompensāciju atzīst cietušā vecākiem tikai gadījumā, ja cietušajam nav bērnu un laulātā, savukārt brāļiem un māsām kompensācija pienākas tikai gadījumā, ja nav neviena no iepriekšminētajiem tuviniekiem, pārņemot Civilkodeksa 568. panta nosacījumu, ar kuru paredz likumīgo mantinieku identificēšanu mantošanai nāves gadījumā, kā skaidri norādīts šī paša panta 2.*ter* punktā, ir nepārprotami prettiesisks. Proti, ar šo noteikumu cietušā vecāki un brāļi/māsas tiek identificēti kā tuvinieki, kuriem ir tiesības uz kompensāciju, tātad ar to tiek skaidri atzīts, ka ar noziegumu viņiem ir nodarīts kaitējums, *tāpēc tas ir jākompensē iure proprio*, taču kompensāciju piešķir tikai pakārtotā veidā, tas ir, ar nosacījumu, ka cietušajam nav bērnu un laulātā, proti, kompensācija viņiem tiek izmaksāta saskaņā ar mantošanas tiesībām.
- 8 Tādā veidā Itālijas likumdevējs ir nepamatoti pārkāpis direktīvas 12. pantā noteikto kompensācijas pienākumu, jo ir paredzējis nepamatotu prasību pašai kompensācijai, izlemjot, kuriem no vairākiem cietušajiem, kuru tiesības tiek abstrakti atzīstas, pēc tam ir konkrēti jāizmaksā kompensācija, turklāt patvaļīgā veidā un, neņemot vērā taisnīgus un samērīgus konkrētajam gadījumam atbilstošus kritērijus. Kompensācija tika piešķirta arī MI, TS vīram, kurš dzīvo šķirti kopš 2006. gada, proti, 11 gadus pirms slepkavības, un kuram atlīdzība pienākas, pamatojoties uz 2.*bis* punkta pirmo daļu: “*cietušā nāves gadījumā nozieguma rezultātā kompensāciju izmaksā pārdzīvojušajam laulātajam un bērniem*”. Līdz ar to pat gadījumā, ja emocionālā saikne ir acīmredzami pavājinājusies, iespējams, ka tā gandrīz vairs nepastāv, pastāv persona (vīrs, kas gadiem ilgi dzīvo šķirti), kurai pienākas kompensācija, kad tā tiek liegta cietušās tēvam un mātei – vecākiem, kuru emocionālā saikne ar meitu nekad nav vājinājusies, tāpat kā nekad nav vājinājusies saikne ar viņas māsu.
- 9 Nevienlīdzīga attieksme ir piemērota arī saistībā ar atšķirīgo regulējumu par kompensācijām, kas paredzētas noziegumos cietušo tuviniekiem, uz kuriem attiecas citi noteikumi: ar *legge n. 206/2004* [Likuma Nr. 206/2004] par kompensācijām terora aktos cietušajiem 5. panta 4. punktu kompensācija tiek piešķirta “*pārdzīvojušajam laulātajam, nepilngadīgiem bērniem, pilngadīgiem bērniem, vecākiem un brāļiem un māsām, ja viņi dzīvo kopā ar cietušo un ir viņa apgādājamie*”; arī ar 2018. gada *legge n. 407* [Likuma Nr. 407] 2. panta 3. punktu, kas arī attiecas uz terorisma upuru atbalstu, kompensācija tiek piešķirta “*pārdzīvojušajam laulātajam, nepilngadīgiem bērniem, pilngadīgiem bērniem invalīdiem, vecākiem un brāļiem un māsām, ja viņi dzīvo kopā ar cietušo un ir viņa apgādājamie*”.
- 10 Pēc prasītāju uzskata, bērniem piešķirtā summa 20 000 EUR apmērā saskaņā ar 2019. gada 22. novembra Ministrijas dekrētu, kas ir 5 % no tiesā atzītā provizoriskā maksājuma, neatbilst Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 16. jūlija spriedumā C-129/19 noteiktajam, ka “Direktīvas 2004/80 12. panta 2. punkts ir

jāinterpretē tādējādi, ka fiksētā kompensācija, kas atbilstoši tīšos vardarbīgos noziegumos cietušajiem maksājamās kompensācijas valsts sistēmai tiek piešķirta seksuāla rakstura uzbrukumos cietušajiem, nevar tikt atzīta par “taisnīgu un samērīgu” minētās tiesību normas izpratnē, ja tā tiek noteikta, neņemot vērā izdarītā nozieguma radīto sekas smagumu attiecībā uz cietušajiem, un tātad neveido atbilstošo ieguldījumu nodarītā mantiskā un morālā kaitējuma atlīdzināšanā” (69. punkts).

- 11 Treškārt, prasītāji atsauca uz valsts tiesiskā regulējuma prettiesiskumu, ciktāl kompensācijas izmaksa tiek pakļauta apstāklim, ka valsts ir izveidojusi budžeta līdzekļu uzkrājumu, lai varētu veikt izmaksu, pārkāpjot direktīvas 10. apsvērumu (“Noziegumos cietušie bieži nevar saņemt kompensāciju no likumpārkāpēja tādēļ, ka likumpārkāpējam nav līdzekļu, kas vajadzīgi, lai izpildītu spriedumu par zaudējumu segšanu, vai arī likumpārkāpēju nevar identificēt vai veikt kriminālvajāšanu pret to”), un, proti, Likuma Nr. 122/2016 12. pantā ir norādīts, ka, lai iegūtu kompensāciju ir nepieciešams, ka cietušais būtu nesekmīgi mēģinājis piespiestu piedziņu pret notiesāto vai, kā tas ir šajā lietā, ka notiesātais saņemtu bezmaksas juridisko palīdzību saistībā ar iztikas līdzekļu trūkumu.
- 12 Atbildētājas iestādes attiecībā uz bērnu stāvokli uzsvēra, ka kompensācijas noteikšana administratīvā procesa ietvaros ir notikusi, pilnībā ievērojot spēkā esošos noteikumus, proti, 2019. gada 22. novembra Ministrijas dekrētu, ņemot vērā, ka eksistē pārdzīvojušais laulātais, un ka pati Tiesa ar 2020. gada 16. jūlija spriedumu C-129/19 atgādinot, ka dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība Direktīvas 2004/80 12. panta 2. punktā minētās kompensācijas noteikšanai (58. punkts), cita starpā atzina, ka iepriekšminētā 12. panta 2. punkts neizslēdz fiksētas kompensācijas maksāšanu cietušajiem (65. punkts), un pieprasa tikai to, lai šāda kompensācija būtu “taisnīga un samērīga”; Tiesas ieskatā šī prasība ir izpildīta, ja kompensācija, arī ja tā ir fiksēta, veido “*atbilstošo ieguldījumu nodarītā mantiskā un morālā kaitējuma atlīdzināšanā*” cietušajam (69. punkts).

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu motīvu izklāsts

- 13 Iesniedzējtiesa uzskata, ka attiecībā uz slepkavības upura vecākiem aplūkotais valsts tiesiskais regulējums kompensācijas izmaksu skaidri pakļauj nosacījumam, ka minētajam cietušajam nav laulātā un bērnu, un attiecībā uz cietušā māsu vai brāli samaksa ir pakļauta nosacījumam, ka nav vecāku un ka viņi dzīvoja kopā ar cietušo un bija viņa apgādājamie, līdz ar to piešķirot pasākumam atlīdzināšanas funkciju par uzturlīdzekļu zaudēšanu, pilnībā atstājot novārtā nemateriālo ciešanu aspektu, kas saistīts ar vardarbīgu ģimenes locekļa zaudēšanu.
- 14 Attiecībā uz laulāto un bērniem, neskatoties uz to, ka minētais laulātais jau kādu laiku ir dzīvojis šķirti no cietušās, ir paredzēta tikai kompensācijas sadale, pamatojoties uz noteikumiem par mantošanu, kas atkarīga no pieejamajiem budžeta līdzekļiem Fondā, kurš izveidots saskaņā ar Likuma Nr. 122/2016

14. pantu, un līdz ar to, neņemot vērā nozieguma radīto seku smagumu attiecībā uz cietušajiem, kā norādīts Tiesas 2020. gada 16. jūlija spriedumā C-129/19.

- 15 Kompensācijas aprēķināšana bērniem (20 000 EUR) tika veikta ļoti nesamērīgi, salīdzinot ar kriminālprocesā noteikto provizorisko maksājumu (400 000 EUR katram bērnam), un ļoti samērīgi, salīdzinot ar vīram atzīto kompensāciju (16 666,66 EUR), neņemot vērā vecāku attiecību zaudēšanai parasti piemērotos kritērijus: cietušā vecums, pārdzīvojušā vecums, radniecības pakāpe un kopdzīve. Bērniem piešķirtā summa šajā lietā nevar tikt uzskatīta par “taisnīgu un samērīgu” Direktīvas 2004/80 12. panta 2. punkta izpratnē.
- 16 Attiecībā uz noilgumu kompensācijas prasības iesniegšanai administratīvā procesa ietvaros saskaņā ar Likuma Nr. 122/2016 13. panta 2. punktu, ņemot vērā, ka cietušās vecākiem un māšai nav nekādu prasījuma tiesību, pamatojoties uz Likuma Nr. 122/2016 11. panta 2.*bis* punktu, tiek piemērots 60 dienu noilguma termiņš, kas paredzēts ar Likuma Nr. 122/2016 13. panta 2. punktu. Tik īsa noilguma termiņa barjera šķietami ir pretrunā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pantā garantētajām tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu.